

Główni przedstawiciele fenomenologii

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Główni przedstawiciele fenomenologii

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Cofnąć się do rzeczy samych – w ten sposób twórca fenomenologii, Edmund Husserl, sformułował jej główne zadanie. Czym jednak są rzeczy? Te, do których mamy dostęp w poznaniu zjawiają się naszej świadomości. Zaś wszystko, co się zjawia, uzyskuje sens dzięki aktom świadomości. „Powrót do rzeczy” byłby więc odwrotem od empirycznego badania rzeczywistości i zwrotem ku samej świadomości, opisem sensu, jaki nadaje ona przedmiotom. W tej lekcji dokonamy przeglądu najważniejszych postaci fenomenologii, by zobaczyć, w jaki sposób realizowali oni jej główne założenia.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, na czym polega metoda fenomenologiczna według Edmunda Husserla.
- Przedstawisz główne idee fenomenologii świadomości Husserla.
- Scharakteryzujesz główne idee fenomenologii wartości Maksa Schelera.
- Przedstawisz główne założenia filozofii Romana Ingardena.
- Omówisz sylwetki innych przedstawicieli fenomenologii.

Przeczytaj

Edmund Husserl

Punktem wyjścia myśli Husserla były problemy teorii poznania, szczególnie krytyka [psychologizmu](#) oraz [relatywizmu poznawczego](#), którą podjął w *Badaniach logicznych*. **Subiektywistycznym** tendencjom w teorii poznania przeciwstawił czystą logikę, niezależną od empirycznej rzeczywistości oraz społeczno-kulturowego kontekstu poznania. Naszkicował następnie projekt nauki dotyczącej tego, co dane w sposób najbardziej oczywisty i bezpośredni – czyli tego, co zjawia się w świadomości ([fenomen](#)).

Opis świadomości nie dotyczy realnie istniejących rzeczy, lecz ich niezależnej od istnienia istoty, np. „czerwieni”.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Metoda fenomenologiczna miała być, w najogólniejszym sensie, opisem czystej – wolnej od empirycznego kontekstu – świadomości. Poprzez opis aktów świadomości, fenomenolog może bezpośrednio, czyli naocznie, uchwycić [aprioryczną](#) istotę rzeczy, która się w nich przejawia. Poznanie istoty rzeczy miało być według Husserla czyste, czyli bezzalożeniowe. Poznający podmiot kierował się tylko intuicją, która w świadomości poszukiwała niezależnych od empirycznych przedmiotów czystych istot.

W kolejnych pracach – przede wszystkim pochodzącej z 1913 roku *Ideji czystej fenomenologii i fenomenologicznej filozofii* – Husserl rozwijał sformułowany na początku XX wieku program. Metoda fenomenologiczna, pozwalająca na opis czystej świadomości, polegała na dokonaniu [redukcji fenomenologicznej](#). W ten sposób Husserl chciał wyeliminować wpływ kontekstu na proces poznania. Redukcji ulegały realnie istniejące przedmioty, które stawały się **fenomenami**, oraz sama świadomość. Zredukowana świadomość nie była już uwarunkowaną empirycznie świadomością

jednostki, lecz ponadjednostkową, **aprioryczną** czystą świadomością, która ustanawiała obiektywny sens przedmiotów. To właśnie ten **aprioryczny** i ogólny sens zjawiających się w świecie przedmiotów miał zostać uchwycony w opisie fenomenologicznym.

Redukcja fenomenologiczna miała sprawić, że poznający podmiot będzie czystym, czyli całkowicie niezaangażowanym obserwatorem zjawisk.

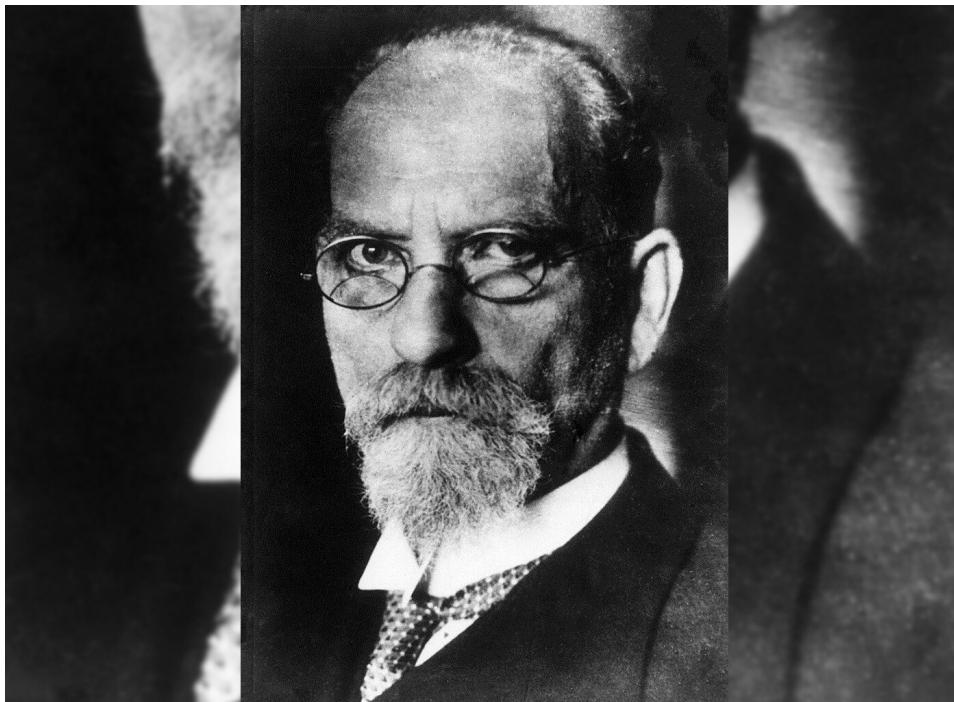
Na zdjęciu fotograf wojenny Huynh Thanh My relacjonujący wojnę w Wietnamie dla agencji Associated Press.

Źródło: manhhai, Flickr, licencja: CC BY 2.0.

Husserl zajmuje w teorii poznania stanowisko [idealistyczne](#), co widoczne jest szczególnie wyraźnie w końcowej fazie rozwoju jego myśli. Uchwytywana w badaniu fenomenologicznym istota rzeczy jest bowiem **aprioryczna** – całkowicie niezależna od istniejących poza świadomością przedmiotów.

Uczniowie Husserla

Przez całą karierę Husserl był nauczycielem akademickim i wykladał rozwijane przez siebie idee fenomenologii studentom. W rezultacie utworzyła się wokół niego grupa uczniów. Niektórzy z nich rozwijali idee fenomenologii w polemice z Husserlem, inni wychodzili od jej kluczowych założeń, tworząc nowe kierunki filozofii współczesnej. Przyjrzymy się teraz najważniejszym postaciom fenomenologii po Husserlu.

Husserl urodził się w 1859 roku na terenie ówczesnego Cesarstwa Austriackiego w rodzinie żydowskiej. W 1933, po dojściu w Niemczech nazistów do władzy, padł ofiarą antysemickich represji, w wyniku czego został usunięty z listy profesorów oraz pozbawiony dostępu do biblioteki uniwersytetu we Fryburgu, gdzie pracował aż do emerytury w 1928 roku.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Max Scheler

Max Scheler stosował fenomenologię do badania wartości ([aksjologia](#)). Choć opierał się w nich na programie filozoficznym sformułowanym przez Husserla, w *Badaniach logicznych* odrzucał późniejsze, **idealistyczne** stanowisko swojego nauczyciela.

Pierwsze zastrzeżenie Schelera dotyczyło podmiotu poznania. [Redukcja transcendentalna](#) Husserla sprowadzała go do **apriorycznej**, czystej świadomości, której realne istnienie musi być wzięte w nawias. Tymczasem, według Schelera, realne istnienie podmiotu – osoby – jest warunkiem możliwości poznania ([personalizm](#)).

Poznanie wartości jest intuicyjne i bezpośrednie, ponieważ są one dane **a priori** w emocjach. Fenomenologia wartości nie ustanawia swojego przedmiotu poznania, lecz odkrywa rzeczywistość, istniejącą obiektywnie hierarchię wartości (w tym założeniu manifestuje przeciwstawiający się **idealizmowi** Husserla **realizm** Schelera.).

Aprioryczna hierarchia wartości według Maksa Schelera

Roman Ingarden

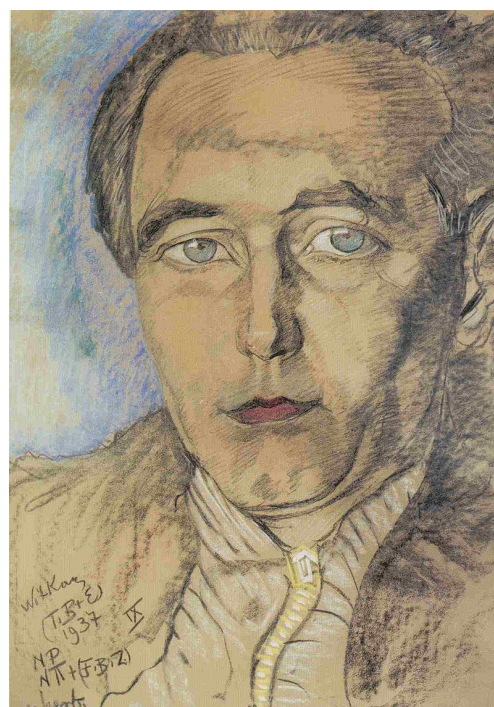
Roman Ingarden poruszał w swojej filozofii przede wszystkim problematykę estetyczną, ontologiczną i epistemologiczną. Najbardziej znanym dokonaniem Ingardena jest koncepcja literackiego dzieła sztuki jako przedmiotu intencjonalnego, którą rozciągnął później na inne przedmioty estetyczne.

Dzieła sztuki istnieją **heteronomicznie** – są częściowo niezależne od świadomości. Kwestia sposobu istnienia dzieła sztuki skłoniła Ingardena do postawienia szerszego problemu ontologicznego – czy świat istnieje realnie, niezależnie od świadomości (**realizm**), czy intencjonalnie, jako korelat aktów świadomości (**idealizm**).

Ingarden odróżnił metafizykę, jako naukę o faktycznie istniejących bytach, od ontologii rozumianej jako nauka o bytach możliwych. W dziele *Spór o istnienie świata* podjął aprioryczną analizę sposobu istnienia przedmiotów. Choć Ingarden skłaniał się ku rozwiązaniu realistycznemu – odrzucał idealistyczną tezę Husserla, zgodnie z którą świat istnieje jako korelat świadomości – sam spór idealizmu z realizmem pozostał w jego dziele nierozstrzygnięty.

Ontologiczny spór o istnienie świata był ściśle połączony z kwestią poznania. Ingarden, wychodząc od swoich analiz estetycznych, odrzucał **idealizm transcendentalny** Husserla i skłaniał się ku realistycznej interpretacji fenomenologii.

Po śmierci Ingardena wydano jego wykłady dotyczące problemów antropologii

Roman Ingarden (1893–1970) był uczniem Husserla i jednym z przedstawicieli jego szkoły. Oprócz rozwoju własnej myśli, zajmował się również propagowaniem fenomenologii w Polsce. Przybliżył ją w licznych artykułach i tłumaczeniach. Przetłumaczył również na polski *Krytykę czystego rozumu* Immanuela Kanta.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

filozoficznej (*Książeczka o człowieku*). Ingarden formułuje tam koncepcję człowieczeństwa, które polega na przekraczaniu zwierzęcości poprzez realizację wartości moralnych oraz estetycznych – czyli poprzez kulturę.

Inni przedstawiciele fenomenologii

Nicolai Hartmann	Bronił realistycznej interpretacji fenomenologii. Głównym przedmiotem jego prac była ontologia. Rozwinął koncepcję kategorii, które rozumiał nie jako pojęcia, lecz realne poziomy rzeczywistości, które ujawniają się w badaniu fenomenologicznym.
Edith Stein	Niemiecka filozofka pochodzenia żydowskiego, urodzona we Wrocławiu w 1891 roku. Pod wpływem Husserla zajęła się fenomenologią, zaś pod wpływem konwersji na katolicyzm i wstąpienia do zakonu zbliżyła się do filozofii chrześcijańskiej, przede wszystkim do tomizmu. Zamordowana w 1942 w obozie Auschwitz-Birkenau, uznana za świętą i męczennicę Kościoła katolickiego.
Martin Heidegger	Uczeń Husserla, w swojej filozofii zajmował się początkowo fenomenologią bycia, która doprowadziła go do zakwestionowania podstawowych założeń fenomenologii Husserla, które dotyczyły stosunku podmiotu do przedmiotu. Uznając egzystencję człowieka za sposób bycia polegający na różnicowaniu przedmiotów i podmiotu, Heidegger był przedstawicielem nurtu filozofii współczesnej nazywanego egzystencjalizmem.
Maurice Merleau-Ponty	Przedstawiciel fenomenologii i egzystencjalizmu. W swoich pracach fenomenologicznych skupiał się na problemie percepcji oraz cielesności.
Alfred Schütz	Filozof i socjolog, zastosował koncepcje Husserla w socjologii, w związku z czym uznawany jest za reprezentanta kierunku nazywanego socjologią fenomenologiczną

Słownik

aksjologia

(gr. *axios* – godny, cenny; *logos* – nauka) dział filozofii, którego przedmiotem są wartości

aprioryzm

(łac. *a priori* – z góry, uprzedzając fakty) pogląd, zgodnie z którym istnieje wiedza niezależna od doświadczenia

fenomen

(gr. *phainomenon* – to, co się zjawia, pokazuje) zjawisko, czyli coś, co jest przedmiotem postrzegania, fakt empiryczny (Francis Bacon); u Kanta: to, co poznawalne; w fenomenologii Husserla: zjawiający się w czystej świadomości sens przedmiotu.

idealizm

(gr. *idea* – kształt, wyobrażenie) pojęcie określające wszystkie kierunki filozoficzne, które zakładają, że świadomość i myśl są pierwotne wobec zewnętrznych wobec świadomości bytów, rzeczy, zjawisk; idealizm teoriopoznawczy jest stanowiskiem w sporze o granice poznania i występuje w dwu postaciach: idealizmu immanentnego oraz idealizmu transcendentnego; idealizm metafizyczny (ontologiczny) dotyczy problemu istnienia obiektywnej rzeczywistości; idealizm występuje w postaci idealizmu obiektywnego oraz idealizmu subiektywnego.

idealizm transcendentny

(gr. *idea* – kształt, wyobrażenie) odmiana idealizmu teoriopoznawczego; ogranicza sferę możliwego poznania do zjawisk konstytuowanych przez poznający podmiot.

personalizm

(łac. *persona* – osoba) nurt współczesnej filozofii europejskiej opierający się na założeniu o autonomicznej wartości podmiotu rozumianego jako osoba ludzka

psychologizm

(gr. *psyche* – dusza) XIX-wieczne stanowisko filozoficzne, uznające, że podstawą wszystkich dyscyplin filozoficznych jest psychologia; odnosił się w szczególności do teorii poznania oraz logiki i traktował procesy poznawcze jako zjawiska psychiczne, dające się w pełni wyjaśnić za pomocą teorii psychologicznej, w konsekwencji czego wiedza okazuje się odbiciem struktury ludzkiej psychiki

realizm

(łac. *realis* – rzeczywisty) stanowisko w teorii poznania, które uznaje, że poznane przedmiotów znajdujących się poza świadomością lub niezależnych od podmiotu poznania jest możliwe

redukcja fenomenologiczna

(łac. *reductio* – ograniczenie) w fenomenologii Husserla jest ogólną nazwą metody polegającej na wzięciu w nawias przekonań o zewnętrznym wobec podmiotu świecie; składają się na nią: redukcja transcendentálna i redukcja eidetyczna

redukcja transcendentálna

(łac. *reductio* – ograniczenie; *transcendentalis* – przekraczający) w fenomenologii Husserla jest zabiegiem poznawczym polegającym na wzięciu w nawias wiedzy (przekonań i przeświadczeń) o zewnętrznym wobec podmiotu świecie, łącznie z zawieszeniem przeświadczenia o jego istnieniu i ograniczeniu się do opisu tego, co bezpośrednio dane w czystej naoczności

relatywizm poznawczy

(łac. *relativus* – względny) pogląd, według którego prawda jest względna – wynika to z subiektywizmu poznania (jest ono uwarunkowane przez kontekst), sceptycyzmu (dotarcie jest prawdy jest niemożliwe), krytycyzmu (niemożliwe jest uchwycenie istoty rzeczy)

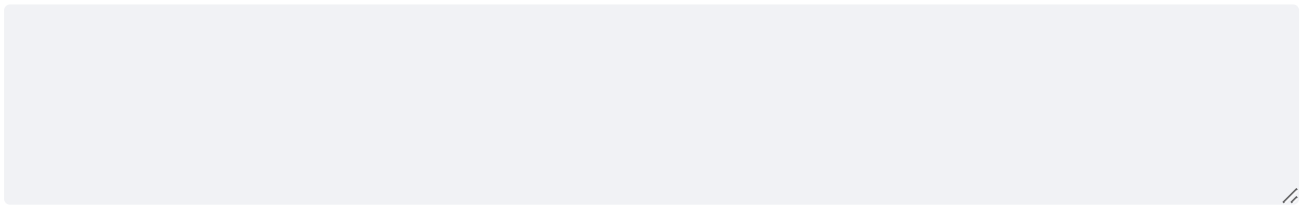
subiektywizm

(łac. *subiectivus* – podmiotowy) w teorii poznania: subiektywizm neguje możliwość poznania rzeczywistości zewnętrznej wobec poznającego podmiotu lub postrzega poznanie jako uwarunkowane przez strukturę poznającego podmiotu; w znaczeniu używanym przez Husserla: subiektywnym jest każde stanowisko w teorii poznania, które utożsamia jego przedmiot z przeżyciami psychicznymi podmiotu (psychologizm) oraz takie, które w konsekwencji uznaje treść i prawdziwość poznania za uzależnioną od kontekstu, w jakim się ono odbywa

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią audiobooka. Wymień przedstawicieli fenomenologii, którzy się w nim pojawiają, a także zastanów się, jakie były główne problemy filozoficzne, którymi się interesowali.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Spróbuj przeprowadzić badanie fenomenologiczne. Pomyśl o dowolnym, wybranym przedmiocie, weź w nawias świat empiryczny i ogranicz się do zapisywania przeżyć, które pojawiają się w twojej świadomości. Jakie wyobrażenia, skojarzenia, myśli, intuicje udało ci się zapisać? Czy udało ci się wypatrzyć istotę badanego przedmiotu? Pod swoimi notatkami zapisz również wszystkie wątpliwości, trudności i problematyczne kwestie związane z metodą fenomenologiczną, które nasunęły ci się w trakcie badania.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz stanowiska teoriopoznawcze, które krytykował Husserl.

- subiektywizm
- relatywizm poznawczy
- psychologizm
- aprioryzm

Ćwiczenie 2

Jaki był główny przedmiot zainteresowania filozofii Maksa Schelera?

- fenomenologia wartości
- fenomenologia czasu
- fenomenologia sztuki
- fenomenologia świadomości

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Zdecyduj, czy poniższe stwierdzenia są prawdziwe, czy fałszywe.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Uczniowie Husserla konsekwentnie rozwijali wskazane przez niego zagadnienia oraz głosili jego poglądy.	☐	☐
Fenomenologia wartości Schelera doprowadziła go do zajęcia stanowiska relatywistycznego w etyce.	☐	☐
Według Schelera na szczycie apriorycznej hierarchii wartości znajdują się wartości religijne.	☐	☐
Wszyscy przedstawiciele fenomenologii są idealistami teoriopoznawczymi.	☐	☐

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij, na czym polega zaproponowana przez Husserla metoda fenomenologiczna. Wskaż jej główne założenia, cel oraz sposób, w jaki Husserl proponuje go osiągnąć.

Ćwiczenie 8

Wybierz dowolną koncepcję któregoś z uczniów Husserla i zastanów się, czy spełnia ona kryteria, jakie Husserl stawiał poznaniu fenomenologicznemu.

A large, empty rectangular box with a light gray background, intended for the student's answer to the exercise. It is positioned below the text and above a horizontal line.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Główni przedstawiciele fenomenologii

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

11. Fenomenologia. Uczeń:

- 1) wyjaśnia, na czym polega metoda fenomenologiczna oraz dokonuje opisu fenomenologicznego wybranych fenomenów;
- 2) charakteryzuje główne idee fenomenologii świadomości Edmunda Husserla lub fenomenologii wartości Maxa Schelera (do wyboru);
- 3) przedstawia Romana Ingardena koncepcję człowieka i sztuki;
- 4) analizuje fragment Książeczki o człowieku Romana Ingardena (esej Człowiek i jego rzeczywistość).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Wyjaśnisz, na czym polega metoda fenomenologiczna według Edmunda Husserla.
- Przedstawisz główne idee fenomenologii świadomości Husserla.
- Scharakteryzujesz główne idee fenomenologii wartości Maksa Schelera.
- Przedstawisz główne założenia filozofii Romana Ingardena.

- Omówisz sylwetki innych przedstawicieli fenomenologii.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia, na czym polega metoda fenomenologiczna według Edmunda Husserla;
- przedstawia główne idee fenomenologii świadomości Husserla;
- charakteryzuje główne idee fenomenologii wartości Maksa Schelera;
- przedstawia główne założenia filozofii Romana Ingardena;
- omawia sylwetki innych przedstawicieli fenomenologii.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- audiobook.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Główni przedstawiciele fenomenologii”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczeń nr 1-3 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, kto wykonał zadane ćwiczenie. Wybrany uczeń rozpoczyna wstępną dyskusję wokół tematu lekcji, przedstawiając i uzasadniając swoje stanowisko. Po zakończeniu dyskusji chętna/wybrana osoba przedstawia wnioski.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Nauczyciel ocenia, na podstawie informacji na platformie, stan przygotowania uczniów do zajęć. Jeżeli jest ono niewystarczające, prosi o ciche zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Jeżeli zaś uczestnicy zajęć zaznajomili się wcześniej z tekstem, prosi, aby w parach wynotowali minimum trzy najważniejsze, ich zdaniem, kwestie poruszone w e-materiale. Następnie pary łączą się w grupy czteroosobowe i, dyskutując, wybierają wspólnie najważniejszy wątek. Na koniec każda z grup na forum przedstawia i argumentuje swój wybór.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Audiobook”. Wybrany uczeń odczytuje treść polecenia: *Zapoznaj się z treścią audiobooka. Wymień przedstawicieli fenomenologii, którzy się w nim pojawiają, oraz zastanów się, jakie były główne problemy filozoficzne, którymi się interesowali.* Klasa dzieli się na grupy i opracowuje propozycje odpowiedzi. Przedstawiciel wskazanej grupy prezentuje propozycję rozwiązania zadania, a pozostali uczniowie komentują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi uczniów, udzielając im informacji zwrotnej.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 4-6. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi
4. Ostatnią partię ćwiczeń (nr 7 i 8) uczniowie wykonują wspólnie i omawiają je razem z nauczycielem.

Faza podsumowująca:

1. Zalogowany na platformie nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Wybrany uczeń odczytuje cele lekcji, a następnie wszyscy wspólnie omawiają: co udało się osiągnąć, do czego warto wrócić, czego nie udało się zrealizować i dlaczego.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują polecenie 2 zawarte w sekcji „Audiobook”: *Spróbuj przeprowadzić badanie fenomenologiczne. Pomyśl o dowolnym, wybranym przedmiocie, weź w nawias świat empiryczny i ogranicz się do zapisywania przeżyć, które pojawiają się w twojej*

świadomości. Jakie wyobrażenia, skojarzenia, myśli, intuicje udało ci się zapisać? Czy udało ci się wypatrzyć istotę badanego przedmiotu? Pod swoimi notatkami zapisz również wszystkie wątpliwości, trudności i problematyczne kwestie związane z metodą fenomenologiczną, które nasunęły ci się w trakcie badania. Uczniowie przygotowują uzasadnienia odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- Migasiński J., *Filozofia nowożytna*, Warszawa 2011.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, tom 3, Warszawa 2005.
- Gadacz T., *Historia filozofii XX wieku*, Kraków 2009.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.